

Добротворна улога цркве.

I.

Доброчинство уопште тешко може да се схвати потпуно оделито од духа хришћанства. Хришћанство му даје један сасвим другојачији и потпунији смисао од онога што га је раније имало. Обично се сматра да стари, дохришћански, свет није могао ову врлину да издвоји ипак од једног финијег егоизма. Отуда, нарочито у последње време, све се више опажа напредак у студирању социологије са хришћанске тачке гледишта.¹

То узајамно помагање чланова Цркве Христове је главна карактеристика њихова као чланова те Цркве; то је спољашње пројављивање те духовне везе која постоји међу њима (Мат. 23,8; I Кор. 10,17; Јевр. 13,1). Но главни основ тог сажаљења према људским невољама имамо у сажаљењу осниваоца Цркве према људима (Мат. 8,2; Титу 3,4). Извор нашег милосрђа је у ствари та љубав коју Христос показује према људима уопште: пре свега према највећој људској невољи, греху, а затим и према телесним и материјалним невољама, у колико су те обе врсте ипак тесно везане, и уколико ништа што је људско није за њега туђе, — самим тим, како правилно примећује Еп. Kempthorne,² »што Он узима на себе људску природу« (Мат. 15,32; 11,4-5).

¹ Види С. F. Rogers, *An Introduction to the Study of Pastoral Theology* (стр. 186, *Pastoral Theology and Sociology*), Oxford, 1912, Clarendon Press.

² I. A. Kempthorne, *Pastoral Life and Work to-day*. London, 1919, Longmans ed. стр. 142.

Ради тога црквена пастирска служба није могла да превиди материјалне људске невоље, већ их уноси у свој делокруг, — ма да, истина, не као главну делатност. Добротворну своју улогу заснива Црква пре свега на хришћанском схватању милосрђа (Мат. 5,7 ; I Јов. 3,17-18 ; Јак. 2,15-16 и др.). Ако се заповест о милосрђу упућује свима, онда то пре свега важи за црквене пастире. Љубав и сажаљење према људима морале су да буду пројављене пре свега у црквеној пастирској служби. Субјективно искупљење, које се остварује кроз цркву, имало је да буде не само у ослобођењу од греха, већ и у устаравању тог амбиса који одваја људе једне од других, у стварању једне нове заједнице (I Петр. 1,22). Но, на другом месту, добротворна улога Цркве има своје пастирско практично оправдање : добротворношћу, старањем о материјалној страни своје пастве, Црква индиректно помаже свој духовни рад, у колико материјалне ствари дубоко задиру у религиозни и морални живот. (Јер ма како да се сиромаштво хвали и сматра као добро средство и за телесно и за морално здравље, ипак не може се рећи да у њему нема опасности и за негативне резултате [морални пад, очајање]).

Овај унутрашњи апостолат милосрђа Црква негује од самог почетка. Понекад се историја милосрђа сматра чак историјом цркве.¹ Не чекајући на туђу помоћ Она је, као носилац божанског милосрђа, узела била бригу о сиротињи у своје руке још од времена апостола. Ствара се једна специјална, ђаконска, служба посвећена сиромасима и болесницима (Дела Ап. 6,1-6 ; Римљ. 12,7) и, што је главно, помагање сиротиње се организује. Води се тачна евиденција о свој сиротињи у парохији, и расходи се чине из опште црквене касе која има пре свега ту намену. Народ сам зна своју дужност и сам доноси своје прилоге, али у случају потребе врши се и скупљање помоћи на богослужењу (I Кор. 16,1-3). Било је дакле примљено да црквене старешине, преко својих ђакона, воде старање о сиротињи, болесницима и намерницима. Доцније се ту убрајају и заробљеници и сви они које случајно задеси неочекивано каква несрећа. У случајевима опште народне беде, глади, куге, опустошења земље непријатељем или одвођења у ропство, црквене старешине употребљују сав црквени

¹ C. Krieg, Die Wiss. der Spez. Seelenführung. Freib. im Breis. 1919. 496.

иметак као помоћ, а често продају и све драгоцености црквене и сасуде. Од IV века ничу нарочите црквене институције за олакшање и помоћ сиромасима и болесницима. Како се је то озбиљно гледало на овај рад довољно нам показује на пример само једна болница, коју је Св. Василије Велики подигао у Тесарији Кападокијској 372 год., а која се је могла да упореди са читавим градом. С правом се је овај рад сматрао у старој хришћанској цркви као најлепше откривење хришћанског духа. И, што је главно, није била то само местимична пракса већ једно правило кога су се придржавале све црквене општине, а које је често понављано у патролонској литератури.¹

Не напушта се ова оваква пракса ни у средњем веку. На западу се црквено добротворство више организује: постају специјални редови за ту службу црквену (Јоанити, Алексани и др.), а нарочито од 16. века на даље (Милосрдна Браћа, Милосрдне Сестре Vincent de Paul-а и многи други)² На истоку пак оно остаје у рукама мањастира и епископа, а тек делимично у рукама парохија или црквених братстава, али исто тако не напушта се.

Тако дакле црквена пастирска пракса није у прошлости пренебреговала своју добротворну улогу која јој је била стављена у дужност (Гал. 2,10; II. Кор. 8.9), — мада, можда, и не са подједнаком ревношћу у развоју своје историје. И сада се не може да говори о добротворству у прошлости а да се изостави њено учешће у томе.

II.

Не гледа Црква другојаче ни данас на своју добротворну улогу, и поред тога што се данас можда више чују жеље да се свештеник посвети пре свега духовном раду, а да остале послове остави другима, специјално припремљеним за то. Ма да, истина свештеник не може да сматра извесне политичке или

¹ Апост. устан. књ. II. гл. 35, 25 и 36; св. Вас. Велики, Мор. Прав. 70. гл. 21; Св. Амвросије Милански, De off. 2. гл. 15 и 16; Св. Јован Златоуст, De elem. (Montfaucon, III, 265 и сл.), De viduis (Montf. III, 335).

² Види: G. Ratzinger, Geschichte der kirchlichen Armenpflege, Freib. 1894; Dupanloup, Die christliche Nächstenliebe und ihre Werke, Brixen, 1869; C. Krieg, пом. дело, стр. 493—505.

економске теорије као једини лек за све болести, чак ни као главни лек¹, и мада он није у стању да сада буде као неки економски експерт (без опасности по свој духовни рад), ипак не може он ни данас да буде потпуно неосетљив према људским невољама.² Јер схватање о дужностима пастирским и о његовом односу према пастви није ни мало измењено. О тим двома битним благодатним особинама пасторалним, самоодрицању и љубави према људима, овако данас пише Впр. Митрополит Антоније (Храповицки): »Дар свештенства раскрива се у срцу пастиревом као сараспињање своје стаду. У тајни свештенства се даје пастиру благодатна љубав сажалења према пастви, и та љубав ствара способност код њега да преживљује у себи жалост борбе и радост о моралном усавршавању оних који су му поверени, способност да саосећа њима као Ап. Павле или Јован. Такво својство пастирског духа изражава саму суштину пастирског служења. . . . Пастир носи у души својој све то чим морално живи његова паства, страда са њом, слива њене духовне потребе са својима, тужи и радује се с њом као отац са својом децом. Код њега као да исчезава његово лично »ја«, већ га у свему и увек замењује »ми«.³ Но на то учешће свештениково у беди људској очекује данас и сам народ: не само због тога што је на то навикнут ранијом праксом црквеном, већ и због тога што сматра да је свештеник ипак ближи људима, да он може да зна боље но ма ко други прилике у свакој кући и да он, такође често, долази у ред малобројних људи који су у стању, и по свом образовању и по свом угледу, да укажу и пронађу потребну помоћ⁴.

¹ Види критику на такво гледиште социолога Штајна у »Руководству для сельских пастырей«, 1903, № 22, стр. 115 и сл.

² Види о овоме чланке у часописима: Христ. Чтение, 1906, I, 735, 878; Богосл. Вѣстникъ 1905, III, 12, 776; Богосл. Вѣстникъ 1902, III, 305; Правосл. Соб. I, 34, 145; Христ. Чт. 1906, I, 45 и др.

³ Митр. Антоній, Полное собраніе сочиненій, Томъ II. СПб. 1911, стр. 232—233.

⁴ Народ често прилаже вече дарове цркви у очекивању да црква неће оставити сиротињу. Ради тога се сиротиња скупља баш око цркве. Најзад, овим се објашњава и то да народ више поклања поверење добротворним установама верског карактера (узмимо само као пример У. М. С. А. — Хришћ. друштво младића, које је за време рата добијало прилоге на милионе).

Само, данас је у многоне измењено схватање о начину помагања сиромашних. Данас се сматра да није довољно да милостиња буде произвољна, остављена доброј вољи појединаца; не своди се, на тај начин, ни дужност свештеничка само на личну помоћ и на побуђивање осталих на дела милосрђа. Место тога потпуно је преовладало схватање о потреби организације ове помоћи сиротињи и о једном систематском раду. Рачуна се да на тај начин може једина да буде постигнут стваран успех. Пре свега обраћа се пажња на саму врсту помоћи: прави се разлика између милостиње и систематског помагања сиротиње, при чему се овој другој врсти даје преимућство, — у колико она побуђује ка самопомоћи. Затим, добија овај рад изван научан карактер: испитују се узроци сиромаштву, проналазе најбоља средства за његово лечење, праве закључци на основу стеченог искуства и т. д.¹ Колико се о овоме озбиљно мисли и ради на Западу довољно нам показује н.пр. само борба противу влажних станова². И, што је главно, то старање о сиротињи се протеже често и на старање о онима који су у опасности да осиромаше (борба противу зеленашлука, борба противу пијанства и противу руинирања домаћег газдинства, посредништво у налажењу рада и т. д.). Увешће свештениково сада не своди се више само на речи, већ на акцију: прво, да буде на челу свих оваквих покрета и организација које се јаве у име Цркве, а друго, да сам васпита и створи сараднике на том пољу.

У главном имамо сада три врсте добротворних организација у којима Црква има или може да има извесног учешћа: 1. Чисто црквене организације, 2. световне (приватно-грађанске, општинске и државне) организације, помоћне више или мање Црквом, и 3. организације на верској основи али интерконфесионалног карактера.

1. Организација прве врсте изводи се најчешће према парохијама и на челу има свештеника коме организација служи управо као помоћник. Такви су у Енглеској Parochial Relief Committee — и сличне њима парохијске организације у Европи. У Русији та добротворна служба улази у делокруг

¹ C. F. Rogers, An Introduction to the Study of Past. Theology, 1912, Oxford, 34.

² A. Ingram, Work in great cities, London, Gardner ed. 1897, 130.

парохијских патроната (Попечитељства) који су имали да се старају о материјалној страни парохијских цркава.¹ Но више су резултата, изгледа, показивали стари руски »погосты«.² Сличну улогу су требале да имају и наше црквене општине у Митрополији Карловачкој³.

Често на Западу постоји таква организација у виду савеза за целу епархију или за целу земљу. Такви су римокатолички *Vinzenzvereinen*, који имају своје подсавезе скоро у свакој већој општини. За чланове овог савеза бирају се поверљива и савесна лица и она врше у неку руку улогу татора црквених, или управо замењују добротворну службу старо-хришћанских ђакона. Постоје нарочита братства за скупљање прилога,⁴ нарочити редови и установе за болеснике⁵ и често се оснивају нарочити курсеви за спремање раденика на овом пољу. У англиканској цркви је од великог значаја *Christian Social Union*, разграната такође по целој земљи, са задатком овако дефинисаним : 1. да тежи и ради на томе да хришћански закон буде крајњи ауторитет у уређивању социјалног живота ; 2. да изучи како да примени моралне истине и хришћанске принципе на социјалне и економске неприлике садашњице, и 3. да покаже Христа у практичном животу као живог учитеља и Цара, као непријатеља зла и себичности, као силу праведности и љубави.⁶ У Америци су такве организације још јаче и многобројније : »Католички национални савет за друштвено благостање« »Рицари Колумба« и многе друге. Такав рад су требала код нас да предузму »Братства« која су 1924. год. почела да се организују при појединим црквама и парохијама, имајући при

¹ Закон од 2. августа 1864 г. Види П. И. Нечаевъ, Практическое Руководство для священнослужителей. Изд. XII. Петр. 1915. стр. 55, приложение.

² Папковъ, Необходимость обновления церковнообщественнаго строя. стр. 18. (Види »Руководство для сельскихъ пастырей, 1903, № 22, стр. 117—118).

³ Решкрипт од 10. VIII. 1868. год. § 40, е). (Види о пренебегавању те дужности цркв. општина »Пастир Добри«, за 1906 г. бр. 14, стр. 269—270)

⁴ *Rozenkranzbruderschaft*, Трећи Ред, Маријска Конгрегација и др.

⁵ У самој Немачкој, од 9045 институција за болеснике, колико се последњих година рачуна да има, 1000 је чисто црквених, у рукама специјалних редова,

⁶ I. A. Kempthorne, поменуто дело, стр. 149.

том централу у Београду. Али, и поред лепог одзива од стране грађанства, морала су да престану због слабог интересовања свештенства. Сада још дела у Београду друга једна организација, Женски Хришћански Покрет, који поред духовног рада не заборавља, ни своју добротворну улогу. Али и поред жеље чланица да раде са црквом, да буду помоћ цркви, изгледа да не наилазе потпуно на разумевање.

2. Од 16. века још наизлазимо грађанску организацију помоћи сиротињи (Нирнбершки сиротињски ред од 1522 год.). Од тог доба надаље сви градови почињу све више да сматрају помагање сиротиње својом дужношћу и правом. Сада као најбољи пример световне организације добротворства може да служи Елберфелдеров систем, према коме се савез дели у округе и квартаве. Сваки кварт има свога татора који лично надгледа сиромаше свога подручја; а једанпут у 14 дана састају се сви квартални татори код окружног председника ради дефинитивног решења о помоћи. Сличног је система у Енглеској, Charity Organisation Society, које има своје подсавезе скоро по свима местима. Иначе је безброј добротворних организација локалног карактера, каквих имамо и ми. У многим случајевима овакве организације нису без учешћа Цркве. Само, то учешће је више неофицијално и посредно, преко свештеника парохијских или активнијих парохијана.

3. Најзад, имамо организације на верској основи али интерконфесионалног карактера. Ту би дошла пре свега општа конференција за практично Хришћанство (Life and Work) која у својим различитим комисијама третира између осталог и таква питања: 1. Црква и њен однос према економским и индустријским проблемима; 2. Црква и њен однос према социјалним и моралним проблемима.¹ Помоћ материјалну уноси, између осталог, и организација У. М. С. А. (Хришћанска Заједница Младића) и У. W. С. А. (Хришћанска Заједница девојака)² и т. д.

III.

За боље напредовање пастирског служења сиромасима могли би, поред свега напред поменутог, да послуже следећи принципи.

¹ D. C. Macfarland, Die internationalen christlichen Bewegungen. Berlin, 1925, стр. 18.

² Исто, стр. 163, 177 и сл.

1. Црквена Заједница је позвана да се стара о своме члану.
2. Свештеник мора да буде упознат са људима сиромашног стања у својој парохији исто тако као што мора да буде упознат са случајевима болести или греха.
3. Помоћ мора да буде добровољна и израз хришћанске љубави.

4. Свештеник што даје од своје стране или од стране парохије треба да се рачуна као дар Цркве.

5. У случајевима где су добротворне организације у рукама политичких општина, у рукама државним или у опште приватно-грађанска својина, црква треба да узме извесно учешћа делегирањем једног свог преставника. Црква треба да буде заступљена увек: не само зато што на безверном земљишту може да угине право милосрђе, или што третирање може да се пожели да буде боље, већ и зато што напореда са материјалном потребом увек долази потреба за моралном потпором, — што највише спада у свештеничку дужност. Ради тога се често сматра да помоћ добија просто већу вредност кад је доставља свештеник или један повереник религиозног друштва. И често додир учињен овом поводом донесе невероватне резултате. Сматра се дакле да се циљ постиже само на тај начин ако друштвено или државно старање о сиротињи буде допуњено црквеним старањем.

5. Помоћ треба само у изузетним случају да се састоји у новцу (да не би циљ био промашен). Далеко више се препоручује помоћ у натуралијама, оделу, а више свега, где је то могуће, у посредовању за налазак рада.

7. Тако звани стидљиви сиромаси, који су били бољег стања, треба да буду третирани са већом пажњом, у колико ипак њихово стање утиче на њих душло јаче.

8. Помогање сиромаша треба да се врши образиво, да се не би десио случај да, благодарећи доброти и лаковерности, буде указана помоћ некоме који је не заслужује уместо другог који стварно оскудева¹.

Д. Грданички.

¹ С. Krieg, пом. дело. 500—503; Netzbach, Leitfaden für die Sociale Praxis (8—10 Tausend) 314, 323.